

ערעור אזרחי מס' 427/58

חנה אשואל נגד שלום ושלמית אשואל

בבית-המשפט העליון כשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים
[7.4.59]

לפני השופטים זילברג, זוסמן, ברנזון

חוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), תשי"ט-1959 [סה"ח 276,
ע' 72].
שיעור היקפה של חובת בנים במזונות הוריהם. עלי דיני ישראל — שביל הנהג בק הנעות
הקיצוניות: יכולת הבן, במובנה הרחב, כקנה מידה לחובתו האמורה.

מקורות המשפט העברי שאוזכרו:
(לפי סדר איזכורם)

- [א] קידושין, דף ל"א ע"ב-ל"ב ע"א.
- [ב] תוספות קידושין, דף ל"ב ע"א ד"ה "אורי".
- [ג] ירושלמי, קידושין, סוף פרק האשה נקנית.
- [ד] רמב"ם, הלכות ממדים, פרק ו', הלכה ג'.
- [ה] שא"ע יורה דעה, סי' ר"מ, סעי' ה'.
- [ו] שא"ת הרדב"ה, חלק ב', סי' תרס"ג.

ערעור על פסק-דינו של בית-המשפט המחוזי, תל-אביב-יפו (השופט י. שילה), מיום
29.10.58, בתי"א 1123/58, לפיו חויבה המערערת לשלם להוריה דמי מזונות בסך — 15
לירות לחודש וכן חויבה בהוצאות המשפט ושכר-טרחת עורך-דין. הערעור נדחה.

י. בלומברג — בשם המערערת; אנגלר — בשם המשיבים

פסק-דין

השופט זילברג: בערעור זה נתעוררה שאלת היקפה של חובת בנים במזונות
הוריהם. עלי דיני ישראל, אין ספק, כי חובה כזאת קיימת, וכי אף-על-פי שהשם "צדקה"
קורא עליה, הרי היא בגדר "מזונות" (maintenance) במובן הוראות דבר-המלך, ומכיון

השופט זילברג

שבעליהדין שלפנינו הם יהודים. הרי ביום מתן פסקי הדין, שקדם לכניסת תקפו של החוק החדש – חוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), תשי"ט-1959 – חלו עליה דיני ישראל, ודינים אלה בלבד.

השאלה העיקרית היא, כאמור, מה שיעורה היקפה של החובה ההיא, ועל כן מצויות במקורות ההלכה דעות שונות. נביא את החשובות והרלבנטיות שבהן לגבי הענין הנדון בערעור זה:

א "ת"ר איזהו מורא ואיזהו כיבוד, מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעה, כיבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכניס ומוציא. איבעיא להו, משל מי, רב יהודה אמר משל בן, רב נתן בר אשעיא אמר משל אב. אורו ליה רבנן לרב ירמיה, ואמרי לה לבריה דרב ירמיה, כמ"ד • משל אב."

ב (קידושין, דף ל"א ע"ב ל"ב ע"א).

ג "אורו ליה רבנן לרב ירמיה כמ"ד משל אב. משמע שכך הלכה, וכן פסק בשאלתות דרב אחאי בפרשת וישמע, ופסק היכא דלית ליה לאב ואית ליה לבן חייב הבן לזון אביו, וכן פסק ר"י ור"ח דאם אין לאב ממון והבן יש לו, דצריך הבן לפרנסו משלו, דלא יהא אלא אחר כדאמר בנערה שנתפתתה דרב אכפיה להווא גברא ואפיק מיניה ארבע מאה זוזי לצדקה ועוד ר'איה מירושלמי שהבאתי למעלה כבוד את ה' מהונך, אם יש לו ממון – חייב, ואם לאו – פטור, ובכיבוד אב ואם נאמר כבוד את אביך ואת אמך, דמשמע בין יש לו הון ובין אין לו הון."

ד (תוס' קידושין, דף ל"ב ע"א, ד"ה "אורר").

ה "תני רבי שמעון בן יוחאי, גדול הוא כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו. נאמר כאן כבוד את אביך ואת אמך ונאמר להלן כבוד את ה' מהונך, במה את מכבדו מהונך? מפריש לקט שכחה ופאה ומפריש תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני וחלה, ועושה סוכה ולולב שופר ותפילין וציצית, מאכיל את הרעבים ומשקה את הצמאיים, אם יש לך את חייב בכל אלה, ואם אין לך אין את חייב באחת מהן, אבל כשהוא בא אצל כיבוד אב ואם, בין שיש לך בין שאין לך כבוד את אביך ואת אמך, אפילו את מסבב על הפתחים."

ו (ירושלמי, קידושין, סוף פרק האשה גקנית).

ז "אי זהו כיבוד, מאכיל ומשקה מלביש ומכסה משל האב, ואם אין ממון לאב ויש ממון לבן, כופין אותו וזן אביו ואמו כפי מה שהוא יכול."

ח (רמב"ם, הלכות ממרים, פרק ו', הלכה ג').

• כמאן דאמר.

השופט זילברג

„זה שמאכילהו ומשקהו משל אב ואם, אם יש לו, ואם אין לאב ויש לבן, כופין אותו וזן אביו כפי מה שהוא יכול, ואם אין לבן אינו חייב לחזור על הפתחים ולהאכיל את אביו.“
(ש"ע, יו"ד, סי' ר"מ, סעי' ה')

„שאלת ממני על אחד מן החכמים שהורה שחייב אדם לשאול על הפתחים או להשכיר את עצמו לפרנס את אביו והפריו על המידה ולפרוע עליו המס של המלך והוא כסף גלגלתא, ורצית לדעת אם ראוי לסמוך על הוראה זו או לא. תשובה: אין הוראה זו נכונה כלל, דעד כאן לא איבעיא לו אלא משל מי, ואיפליגו אמוראי, איכא מ"ד * משל אב ואיכא מ"ד משל בן, אורו ליה לר' ירמיהו כמ"ד משל אב, וכן פסקו כל הפוסקים, והיכא דאית ליה לבן ולית ליה לאב הבן חייב לזון את אביו, והוצרכו התוספות להביא ראיה לזה מהירושלמי שכופין את הבן לזון את אביו, משמע דהוה ס"ל דאפילו אם יש לו לבן לא היה חייב לזונו, ועל הצבור מוטל, וזה המורה בא להוסיף דאפילו אם אין לבן ישאל על הפתחים לפרנס אביו, וזה לא אמרה אדם מעולם, והרי התוספות כתבו דלא גרע מאחר, ואם אין לו כלום מי חייב לשכור את עצמו לפרנס אחרים או לשאול על הפתחים להאכיל את אביו..... והתוספות בפרק האשה נקנית הביאו זה הירושלמי והשי' מיטו סוף הלשון דקתני ואפילו הוא מחזר על הפתחים, משמע דלא גרסי ליה אי נמי דלא קיימא לן הכי.....“
(שו"ת הרדב"ז, חלק ב', סי' תרס"ג)

נראה לי, כי ניטיב לעשות אם נבור לנו את שביל הזהב בין הדעות הקיצוניות, ונקבע כקנה מידה את יכלתו של הבן (ובת דינה כבן), „יכלתו“ במובן הרחב של המלה, הוא אמנם אינו חייב לחזור על הפתחים כדי לפרנס את אביו ואמו, אך מאידך גיסא אין חובה זו מצומצמת רק למה שיש לו בעין, הייתי אומר: לא רק מהונו אלא גם מאונו, ואם יש לו אפשרות כלשהי להשתכר את אשר נחוץ למוזנות הוריו, אם על-ידי עבודה או עסק ואם על-ידי קימוץ מסתבר בהוצאות עצמו, הוא חייב להקדיש סכום זה למוזנות ההורים.

במקרה שלפנינו הוכח כי אין ההורים מסוגלים לפרנס את עצמם, ואין די להם בסכומים שהם מקבלים מאת הביטוח הלאומי, עבודות האם במשק בית ותמיכת הבת האחרת; הסכום שחוייבה בו המערערת אינו גדול, בסך הכל — 15 לירות לחודש; המערערת נשואה לאדם העובד כפקיד במשכורת של כ-230 לירות לחודש, ולהם בת אחת בגיל 8. אין לומר בשום אופן כי הסכום שהוטל על המערערת הוא למעלה מיכלתה, „יכלתה“ כפי שהוגדר המונח לעיל, ולכן נראה לי כי יש לאשר את פסק-דינו של השופט המלומד.

מאן דאמר.

השופט זילברג

נאמרו הדברים דלעיל על יסוד החובה המוטלת על בן ובת כלפי הוריהם מבחינת דיני ישראל. אם אחד הצדדים סבור יהיה כי חובה זו הורחבה או צומצמה על ידי החוק החדש שנתפרסם לאחר מתן פסק-הדין כנ"ל, הוא רשאי יהיה לבקש את שינוי הפסק ביחס לעתיד, כמורכן יהיה כל אחד הצדדים רשאי לבקש את שינוי שיעור המזונות אם יחולו במצבם שינויים רלבנטיים. לכן סבור אני כי יש לדחות את הערעור.

א

השופט זוסמן : אני מסכים.

השופט ברנזון : אני מסכים.

ב

לפיכך הוחלט לדחות את הערעור, ולחייב את המערערת לשלם למשיבים את הוצאות הערעור בסך 100.-- (מאה) לירות (כולל).

ניתן היום, כ"ח באדר ב' תשי"ט (7.4.1959).

ג

ד

ה

ו

ז